

УДК 378.091.212(477):[7:378.6](438-25)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-1-15>

Ольга ДЕНИСЮК,
orcid.org/0000-0002-8196-8608
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри теорії та історії мистецтва
Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури
(Київ, Україна) olyadenysiuk@gmail.com

УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ У ВАРШАВСЬКІЙ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД ХХ СТОЛІТТЯ

Статтю присвячено українсько-польським мистецьким взаєминам у міжвоєнний період ХХ століття в контексті здобуття українцями художньої освіти в стінах Варшавської академії мистецтв у 1920–1930-их роках. На основі аналізу архівних матеріалів цієї академії, зокрема особових справ українських студентів, здійснено спробу достовірно встановити персональний склад українського студентства академії та представити науковому загалу найбільш повний їх список. У статті вперше оприлюднено інформацію про деякі студентські роботи українців, що зберігаються у фондах музею Академії, коротко окреслено їх участь у художньому житті тогочасної Варшави, зокрема в гуртку «Спокій».

У статті також використано опрацьовані матеріали з «Альбомів студентів», що зберігаються не тільки в архіві Академії, але і у Інституті мистецтв Польської Академії Наук, на основі яких вдалося достовірно встановити у кого саме з викладачів та у яких семестрах, з якими оцінками навчалися українські студенти, які нагороди отримували. Аналіз таких матеріалів, подається у даній публікації тільки про кількох митців, а саме: Івана Кейвана, Петра Холодного-молодшого та Вітольда Манастирського.

На основі проведеного аналізу збережених вступних анкет та інших документів з особових справ студентів, виявлено близько 40 українських студентів, які у міжвоєнний період навчалися у Академії від одного семестру до повного завершення – отримання диплому. Більшість з них на сьогодні – добре відомі художники, творчість яких займає вагомe місце в історії українського мистецтва ХХ століття.

Представлений у статті масив даних архівних документів, значна частина якого вводиться у науковий обіг вперше, дозволить дослідникам творчості українських митців – випускників даної академії, уточнити, доповнити та конкретизувати їх біографічні дані, зможе стати фактологічним підґрунтям для подальших наукових розвідок.

Ключові слова: Варшавська академія мистецтв, польсько-українські мистецькі взаємини, українська еміграція, міжвоєнний період, архівні документи, українські студенти.

Olha DENYSIUK,
orcid.org/0000-0002-8196-8608
Associate Professor at the Department of Theory and History of Art
National Academy of Fine Art and Architecture
(Kyiv, Ukraine) olyadenysiuk@gmail.com

UKRAINIAN STUDENTS AT THE WARSAW ACADEMY OF ARTS IN THE INTERWAR PERIOD OF THE TWENTIETH CENTURY

The article is devoted to the Ukrainian-Polish artistic relations in the interwar period of the twentieth century in the context of Ukrainians' artistic education at the Warsaw Academy of Arts in the 1920s and 1930s. Based on the analysis of the archival materials of this academy, in particular the personal files of Ukrainian students, an attempt was made to reliably establish the personal composition of the Ukrainian students of the academy and to present the most complete list of them to the scientific community. The article also presents for the first time information about some student works by Ukrainians stored in the Academy's museum, and briefly outlines their participation in the artistic life of Warsaw at the time, in particular in the "Serenity" group.

The article also uses the processed materials from the "Students' Albums" stored not only in the Academy's archives but also in the Institute of Arts of the Polish Academy of Sciences, on the basis of which it was possible to reliably establish which teachers and in which semesters, with what grades, Ukrainian students studied, and what awards they received. The analysis of such materials is presented in this publication only for a few prominent artists, in particular, Ivan Kejvan, Petro Kholodnyi Jr. and Witold Manastyrskiy.

Based on the analysis of the preserved application forms and other documents from the students' personal files, about 40 Ukrainian students were identified who studied at the Academy in the interwar period from one semester to the end

of their studies, when they received their diplomas. Most of them are now well-known artists whose work occupies a significant place in the history of Ukrainian art of the twentieth century.

The data set of archival documents presented in this article, much of which is being introduced into scientific circulation for the first time, will allow researchers of the works of Ukrainian artists who graduated from this academy to clarify, supplement, and specify some facts from their biographies, and will serve as a factual basis for further research.

Key words: *Warsaw Academy of Arts, Polish-Ukrainian artistic relations, Ukrainian emigration, interwar period, archival documents, Ukrainian students.*

Постановка проблеми. Варшава, як і Краків, у міжвоєнний період ХХ століття була чи не найбільшим осередком української культурної та суспільно-політичної спільноти в Другій Речі Посполитій. Відомо що, що в еміграції в тогочасній Польщі у 1920-х роках опинилося приблизно 35 тисяч військових та цивільних осіб з України. В ній діяв і виїзний уряд Української Народної Республіки (далі – УНР), жили, працювали та творили українські вчені, письменники, художники, які мали свої громадські, політичні та культурні організації (Берчак). Зокрема, у Варшаві проживали відомі українці Юрій Липа, Петро Холодний, Наталія Ливицька-Холодна, Євген Маланюк, Олена Теліга та багато інших представників української інтелігенції. У столиці Польщі функціонували такі організації як Український центральний Комітет, Український науковий інститут, Українське воєнно-історичне товариство, Союз українок-емігранток, Товариство українських ветеранів, Спілка українських інженерів та техніків, Товариство допомоги студентам високих шкіл Варшави (утримувало бурсу для студентів та виділяло стипендії для незаможних студентів), Українська студентська громада та інші (Томків, 1999). У польській столиці виходило друком чимало періодичних видань українською мовою: часопис «Ми», газети «Назустріч», «За незалежність», «Наша культура», «Рідна мова» та інші.

Сьогодні, у зв'язку з вторгненням російських військ на територію України та російсько-українською війною, коли Польща стала тимчасовою домівкою для багатьох українців, а співпраця України та Польщі набула характер близьких та всебічних партнерських стосунків, особливо загостилася увага до питань нашої спільної історії, кращих традицій польсько-українських взаємин. Тепер, як і 100 років тому, українська молодь вступає та навчається у польських вищих навчальних закладів, та є найчисельнішою студентською групою серед іноземних студентів Польщі. Тоді ж, у далеких 1920–1930-х роках, закинуті долею до сусідньої держави, українські емігранти а також вихідці зі Східної Галичини та Волині теж прагнули здобувати в ній освіту, вступали до різних освітніх закладів Другої Речі Посполитої. Творча молодь, що захоплювалась малярством, передусім

мріяла про навчання у Краківській чи Варшавській (спершу Школі образотворчих мистецтв) академіях мистецтв.

Зауважимо, що Школа образотворчих мистецтв у Варшаві (заснована ще у 1904 році) статус Академії отримала тільки у 1932 році (Piwocki, 1964). У рамках даного дослідження будемо користуватися її нинішньою назвою – Варшавська академія мистецтв (далі по тексту скорочено – ВАМ або Академія).

Актуальність дослідження. Навчання українських студентів у Варшавській академії мистецтв у міжвоєнний період – питання, яке до цього часу не ставало предметом окремих наукових розвідок. Воно висвітлювалося здебільшого у контексті польсько-українських взаємин чи то розглядалося лише дотично до творчості окремих митців, що навчалися в ній, чи то їхньої участі у мистецьких об'єднаннях, зокрема в українському мистецькому гуртку «Спокій», членами якого було чимало українських студентів ВАМ. Тому актуальною на сьогодні залишається проблема встановлення імен всіх українських студентів Академії окресленого періоду, багато з яких в подальшому зробили вагомий внесок у скарбницю українського художнього мистецтва.

Аналіз попередніх досліджень. Насамперед зауважимо, що вперше, список всіх студентів ВАМ (правда без зазначення національності, місця народження, рідної мови чи віросповідання, які могли б вказувати на їх походження) було надано К. Півочьким у книзі «Історія академії образотворчого мистецтва у Варшаві 1904–1964», яка має дві редакції 1964 та 2004 року (Piwocki, 1964; Piwocki, 2004). За цим списком, однак, не можливо ідентифікувати українських студентів, хіба що знайти когось за відомим прізвищем та уточнити рік вступу до Академії чи наявність диплому про її завершення.

Не менш цікавим та багатим матеріалом з історії ВАМ є альбом-каталог «Мистецтво всюди: Академія мистецтв у Варшаві 1904–1944», зміст якого насичений архівними матеріалами з різних періодів діяльності цього навчального закладу, світлинами та інформацією про професорів Академії та їх майстерні (Sztuka, 2012).

На сьогодні також досить непогано досліджено діяльність мистецького гуртка «Спокій»

(1927–1940), членами якого більшою мірою були українські студенти ВАМ. Це, зокрема, наукові розвідки Романа Яціва, присвячені творчості деяких членів гуртка, зокрема, Петра Грегорійчука, Петра Андрусіва, Олекси Шатківського, Івана Кураха та його докторська дисертація, предметом дослідження якої є діяльність гуртка «Спокій» – «Культурно-мистецьке середовище української еміграції у Варшаві (1919–1939)» (Яців, 2021).

Дотичними до даного дослідження є праці довідникового характеру, такі як, наприклад, Г. Стельмащук – «Українські митці в світі» (Стельмащук, 2013) чи І. Кейвана «Українські мистці поза батьківщиною» (Кейван, 1996), а також праця А. Портнова «Наука у вигнанні: Наукова і освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919–1939)» (Портнов, 2008).

Спогади про роки навчання в Академії знаходимо у поодиноких виданнях, надрукованих переважно у пресі еміграції, наприклад, статті П. Мегика чи Я. Гніздовського (Мегик, 1998; Гніздовський, 1999). Прислужилася для даного дослідження також маловідома праця – «Матеріали до життя студентів українців у високих школах у Варшаві між двома світовими війнами» (Томків, 1999).

Комплексне дослідження досліджуваної проблематики, яке б базувалося на першоджерелах – матеріалах архіву ВАМ та спеціальної збірки Інституту мистецтв Польської академії наук (далі – ІМ ПАН), на сьогодні відсутнє. Тому, **метою** даної статті є представлення науковому загалу нових та узагальнення раніше відомих фактів про навчання українських студентів та їх творчі здобутки у Академії у 1920–1930-х роках на основі опрацьованих архівних документів.

Виклад основного матеріалу. На основі проведеного аналізу збережених вступних анкет та інших документів з особових справ студентів, нами виявлено близько 40 українських студентів, які у міжвоєнний період навчалися у Академії від одного семестру до повного завершення – отримання диплому (Archiwum ASP). Більшість з них на сьогодні – добре відомі художники, творчість яких займає вагомe місце в історії українського мистецтва ХХ століття. Щодо чисельності українців у ВАМ, то, як згадує Яків Гніздовський, який навчався у 1938–1939 роках, «українців було приблизно 15, і то разом з тими, що вже закінчили студії, але в якійсь мірі їх було видно в Академії» (Гніздовський, 1999: 106).

Загалом, серед українських студентів ВАМ доцільно виокремити дві групи. Перша – це

представники так званої петлюрівської еміграції, українці з окупованих більшовиками теренів УНР, що опинилися на території Польщі за політичними мотивами (переважно через неприйнятність радянської влади) і мали відповідний юридичний статус. Вони попередньо перебували у таборах для інтернованих в Ланьцуті, Каліші, Александрові-Куявському, Вадовицях та інших (Портнов, 2008). Це також засвідчують архівні документи, а в «Альбомах студентів» знаходимо навіть особливі помітки – «політичний емігрант», наприклад, стосовно П. Холодного, М. Пашина, М. Щербака (Album, 1921–1939).

Друга група студентів – це представники українського населення тодішньої Другої Речі Посполитої, що походили зі Східної Галичини і Волині, і які, відповідно, приїжджали до Варшави на навчання не як емігранти, а як польські громадяни. Важливо зазначити, що українське населення цих територій поляки окреслювали терміном «русин», тому не дивно, що у деяких анкетах як національність вказувалося саме так. Варшава для таких студентів стає своєрідним життєвим шансом проявитися в соціумі, отримати добру освіту, навчатися мистецтву у відомих польських митців.

Професор Варшавського університету Ростислав Крамар, в своєму інтерв'ю газеті «Наш вибір» зазначає, що «...українці були другою національною групою в академії мистецтв» (Берчак). Проте, через скрутне матеріальне положення та відсутність необхідних документів про завершення середньої освіти, українцям вступити до Академії та навчатися в ній було вкрай важко. Згадуваний вже Яків Гніздовський пригадує, що «...українці як меншина в Польщі були в той час у такому складному положенні, що тільки більш обдаровані могли надіятися перейти через густу сітку перешкод до вищих шкіл Польщі. І коли вже хтось з українців після побороення багатьох труднощів, яких його польські колеги не мали, був допущений до студій то він і підсвідомо відчував, що мусить працюю виправдати свою присутність» (Гніздовський, 1999:104).

Архівні матеріали ВАМ з досліджуваного періоду на сьогодні зберігаються у кількох місцях – архіві самої Академії, фондах спеціальних збірань ІМ ПАН та архіві ПАН. В архіві Академії збереглися майже всі особові справи студентів та «Альбоми» тих, хто при вступі був зарахований як студент надзвичайний (вільний слухач), «Альбоми» ж студентів звичайних – у ІМ ПАН (Album IS PAN). Деякі особові справи з ВАМ та матеріали 1925–1933 років, знаходяться в архіві Польської академії наук у Варшаві (Szkola).

Важливо зазначити, що статус надзвичайного студента надався при вступі тим, хто не мав документа про завершення повної середньої освіти, так званої «матури» або «свідоцтва зрілості» (Archiwum ASP). Проте, вже під час навчання в Академії, багато хто зі студентів дозводавав у вечірніх школах чи інших освітніх закладах необхідні іспити, отримував матуру і тоді його зачисляли до студентів звичайних. До прикладу, серед студентів-українців, що так змінили свій статус з вільного слухача на звичайного студента були в подальшому викладачі Академії – П. Холодний та В. Васківський (Chłodny; Waśkowski), які без цього не могли б отримати дипломи ВАМ, а також Андрусів Петро, Ніл Хасевич, Щербак Миколай, Пашин Михайло та інші. Одразу вступили на навчання як студенти звичайні – Балас Володимир, Дольницький Стефан Роман, Гавран Ярослав, Гуткевич Віктор, Доманик Богдан, Манастирський Вітольд, Петрушевич Андрій, Борковський Борис, Лещинський Емілян, Магдій Зенон, Симончик Андронік, Корецька Ірена, Сомол Людмила, Грицай Леон, Мегик Петро,

Золотар-Золотаренко Михайло, Мариняк Ольга, Кузьмович Теофіл Ізидор, Тищенко Наталя, Федосюк Якуб та Кейван Іван. Решта студентів, імена яких зазначено у складеному списку, були у статусі вільних слухачів.

Опрацьовані в архіві ВАМ особові справи (akt studentski – польською) українських студентів, дозволили укласти «Список українських студентів Варшавської академії мистецтв у 1921–1939 роках» та оформити його у вигляді таблицю (див. – «Список»). В ньому подано написання прізвищ як українською та і польською мовою саме так, як зазначено в особових справах та в порядку згідно їх нумерації в архіві. Маємо надію, що такий «Список» допоможе майбутнім дослідникам легше віднайти потрібні матеріали в архіві та робити коректні посилання. Застерегаємо, що у деяких випадках прізвища польською мовою не ідентичні їх українській транскрипції, що ускладнює ідентифікацію студента.

Загалом у «Списку» подано близько 40 прізвищ українських студентів ВАМ, які у своїх вступних анкетах зазначили українську національність та

Таблиця 1

Список українських студентів Варшавської академії мистецтв у 1921–1939 роках

№ справи в архіві	Ім'я та прізвище студента пол. і укр. мовами	Роки життя, місце народження та смерті	Роки навчання, диплом (якщо є)	Віросповідання
1	2	3	4	5
4	Andrusio Piotr Андрусів Петро	1907, с. Кам'янобрід (Львівщина); 1981, Рівергед (США)	1927–1936	Греко-католи.
Немає справи	Balas Włodzimierz Баляс Володимир	1906, Рогатин 1980, Сан Дієго (США)	1933–1937	Греко-католи.
33	Borkowski Borys Борковський Борис	1909, Почаїв ?	1936–1938	Правосл.
34	Borejko Sergiusz Борейко Сергій	1912, Шумськ 1988, Львів	1936–1939	Правосл.
60	Chasiewicz Nil Хасевич Ніл	1905, с. Дюксин (Рівенщина); 1952, с. Сухівці (Рівенщина)	1926–1933	Правосл.
66	Chłodny Piotr Холодний Петро	1902, Київ; 1990, Глен Спей (США)	1928–1934 Диплом (малярство)	Правосл.
77	Ciuman Bazyl Цюман Василій	1913, с. Немяч (Львівщина); ?	1938–1989	Греко-католи.
126	Dolnicki Stefan Roman Дольницький Стефан	1907, Станіславів (Івано-Франківськ); ?	1934–1935	Греко-католи.
130	Domanik Bohdan Terentij Доманик Богдан	1914, Львів; 1986, ?	1935–1939 Диплом (малярство)	Греко-католи.
147	Druczenko Aleksy Друченко Олекса	1903, Дубно; 1983, Львів	1938–1939	Правосл.
153	Dunajewski Dymitr Дунаєвський Дмитро	1905, Берестечко; 1944, Броди	1928–1932	Правосл.

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
211	Fiedosiuk Jakub Федосюк Яків	1908, с. Легати (Полісся); ?	1932–1938	Правосл.
262	Gregorijczuk Piotr Грегорійчук Петро	1914, с. Видинів (Івано-Франківщина); 1990, Львів	1938–1939	Греко-катол.
277	Hankiewicz Roman Ганкевич Роман	1913, Львів; 1976, Стрий	1935–1939	Греко-катол.
283	Hawran Jaroslaw Orest Гавран Орест	1915, с. Корчин (Львівщина); ?	1934–1938	Греко-катол.
311	Hnizdowski Jakub Гнізновський Яків	1915, с. Пилипче (Тернопільщина); 1985, Нью-Йорк (США)	1938–39	Греко-катол.
320	Hrycaj Leon Грицай Лев	1910, Тернопіль; 1978, м. Сент Пітерсбург (США)	1937–1938	Греко-катол.
339	Jackiewicz Bohdan Яцкевич Богдан	1910, Стрий; 1941, Стрий	1935–1939	Греко-катол.
454	Kejwan Jan Кейван Іван	1907, с. Карлів (Івано-Франківщина); 1992, Едмонтон	1932–37	Греко-катол.
479	Kirilenko Jaroslaw Кириленко Ярослав	1913, с. Журавичі (Волинь); 1977, Варшава	1928–1931, 1933–1937	Правосл.
544	Korecka Irena Корецька Ірена	1916, Львів; ?	1937–1938	Греко-катол.
669	Kuzma Lubomyr-Roman Кузьма Любомир	1913 с. Біле (Рівенщина); 2004, Таннерсвіл (США)	1938–1939	Греко-катол.
471	Kuzmowicz Teofil Izidor Кузьмович Теофіл Ізидор	1906, Тернопіль; 2001, Детройт (США)	1929 – 1932 Диплом 1959 (маляр- ство)	Греко-катол.
701	Leszczyński Emilian Ліщинський Омелян	1913, Львів; 1986, Львів	1937–1939	Греко-катол.
816	Manastyrski Witold Манастирський Вітольд	1915, Львів; 1992, Львів	1935–1939 Диплом (малярство)	Греко-катол.
838	Maryniak Olga Мариняк Ольга	1904, Тернопіль; 1939, Варшава	1926–1931	Греко-катол.
852	Megik Piotr Мегик Петро	1899, с. Бочківці (Чернівецька обл.); 1992, Філадельфія (США)	1921–1925	Правосл.
919	Myc Jerzy Миць Юрій	1908, Луцьк; 1966, Луцьк	1935–1938	Правосл.
983	Omelczenko Piotr Омельченко Петро	1894, с. Хорол (Полтав- щина); 1952, Париж	1921–1923	Правосл.
1028	Paszyn Michał Пашин Михайло	1903, Варшава; 1970, Castello di Rotaio (Іта- лія)	1922–1929 диплом (скульптура)	Правосл.
1054	Petruszewych Andrzej Jan Петрушевич Андрій	1916, Львів; ?	1935–1936	Греко-катол.
1098	Populawiec Włodzimierz Побулавець Володимир	1898, Київ; 1929, Варшава	1924–1928	Правосл.
1448	Szatkowski Aleksy Шатківський Олексій	1908, Почаїв 1979, Львів	1931–1939 Диплом (малярство)	Правосл.

1	2	3	4	5
1456	Szczerbak Mikołaj Щербак Микола	1895, Катеринослав (Дніпро); ?	1923–1926	Правосл.
1540	Tiszchenko Natalia Тищенко Наталія (у заміжжі – Поспіловська)	1912, Петербург (Росія); ?	1930–1935	Правосл.
1556	Trofimczuk Grzegorz Трофімчук Грегорій	1911, с. Оришкове (Терно- пільщина) ?	1931–1932	Правосл.
1626b	Waśkowski Wacław Васьківський Вячеслав	1904, Рівне; 1975, Варшава	1926–1938 Диплом (графіка)	Католик
1805	Żołatur-Żołatarenko Michał Золотар-Золатаренко Михайло	1891, с. Івангород (Чернігівщина); ?	1922–1923	Правосл.

православне чи греко-католицьке віросповідання. До «Списку» не ввійшли ті студенти, хто народився, наприклад, в Києві – Денісюк Констянтин та Корнецька Людмила, але в графі «національність» вказали – російську, а своєю рідною мовою назвали російську. Ці студенти також не брали участь в українських мистецьких об'єднаннях того часу. І навпаки, до «Списку» було вписано ім'я В'ячеслава Васьківського, який походив з польсько-української родини та був католиком за віросповіданням, проте у графі «рідна мова» він зазначив українську мову та й своєю активною участю в мистецькому гуртку «Спокій» підкреслював своє українське коріння, після Другої світової війни підтримував дружні стосунки зі своїми колегами-українцями з цього гуртка. Чи, наприклад, ім'я відомого скульптора Михайла Пашина, який згідно архівних документів був української національності, за віросповіданням – православний, але народився у Варшаві (певний період жив у Полтаві), а потім емігрував до Італії, де після Другої світової війни очолив об'єднання польських митців та відповідно у різних джерелах подається як польський митець (Paszyn).

Також важливо зазначити, що в архіві збережено папки зі вступними анкетами та іншими поданими документами і тих українців, які не були зараховані на навчання. Серед таких вступників – Шостак Р., Пазюк Г., Савюк П., Савчак В., Комарук А., Нестерчук Є. та інші. Деякі з них виставляли свої роботи на спільних виставках гуртка «Спокій», можливо навчалися в інших мистецьких закладах. Це питання залишається недослідженим.

По завершенню навчання в Академії випускник міг ще додатково вступити на педагогічний курс та отримати ще і диплом вчителя рисунку,

який дозволяв викладати в школах. У деяких особових справах українських студентів також збереглися теоретичні праці з педагогіки. Наприклад в особовій справі Ніла Хасевича знаходимо таку роботу на тему «Рисунок як виховний чинник», а також відповідну заяву про надання можливості скласти випускний іспит (Chasiewicz). Також при вступі до Академії абітурієнт, окрім подачі творчих робіт та вступного іспиту, мав написати письмову роботу на тему, до прикладу, «Що мене цікавить у мистецтві?». Одна із таких письмових робіт зберігається у особовій справі студента Петра Грегорійчука, яка датується 1938 роком (Gregorijczuk). Абітурієнти також складали практичний вступний іспит з рисунку або скульптури (іспит складався з двох частин – один день малювали з натури, в інший день – з пам'яті), в залежності на який відділ вступали.

Варто також згадати професорсько-викладацький склад академії окресленого періоду. Найчастіше українці записувалися до майстерень професорів Кароля Тихого (Karol Tichy), Мілоша Котарбінського (Miłosz Kotarbiński), Мечислава Котарбінського (Mieczysław Kotarbiński), Феліціяна Коварського (Felicjan Kowarski) Леонарда Пенкальського (Leonard Pękalski) та Войцеха Ястшембовського (Wojciech Jastrzębowski), на графіку до Едмунда Бартломейчика (Edmund Bartłomiejczyk) та Владислава Скочиляса (Władysław Skoczylas), а на скульптору до Тадеуша Бреєра (Tadeusz Breyer). Яків Гніздовський так у своїх спогадах так описує так стосунки студентів та професорів: «...в Академії я спіткав приємні умови і зустрівся з теплим відношенням студентів і учителів. І не тільки я, але й більшість студентів-українців... Відношення до нас було таке тепле, що це давало колегам-полякам деяку підставу говорити про спеціальний ста-

тус українців (Гніздовський, 1999: 104). Далі він зазначає, що «наприклад, проф. М. Котарбінський був, як мене інформували, пов'язаний з Україною, як, мабуть, також і його батько. Він дійсно відносився дуже тепло до нас. Про його прихильність може свідчити той факт, що своїм асистентом він вибрав Петра Холодного-сина, що тоді перебував у Варшаві (Гніздовський, 1999: 105).

У межах даної статті неможливо детально представити аналіз кожної особової справи, тому, для прикладу, розглянемо декілька з них, відомих українських митців – Вітольда Манастирського, Івана Кейвана, Петра Холодного-молодшого. При їх виборі враховано також ступінь новизни та попереднього оприлюднення архівних документів професором Романом Яцівим у докторському дисертаційному дослідженні (Яців, 2021), де подано опис архівних документів з ВАМ, стосовно окремих українських митців, а саме: П. Андрусіва, П. Мегики, Н. Хасевича, В. Побулавця, М. Щербака. Вважаємо, що викладена нижче інформація буде корисною для дослідників творчості низки українських митців та уточнення їх біографій.

Отже, **Вітольд Манастирський** (1915–1992), один із яскравих представників львівської живописної школи, знаний педагог, син відомого українського художника Антіна Манастирського (1878–1969). До Академії вступив у 1935 році. В його особовій папці знаходимо заяву на вступ від 19.09.1935 та тогочасну фотокартку, життєпис, в якому зазначено імена батьків – Софія та Антона, віросповідання – греко-католицьке, місце народження – м. Львів (11 січня 1915 року), національність – русин (українець), рідна мова – польська та вказано попередню освіту – Державну технічну школу у Львові (Manastyrski). Також у своєму життєписі В. Манастирський зазначає, що «...рік 1934–1935 працював як художник самостійно» (Manastyrski). У особовій справі зберігаються і оригінали документів – свідоцтво про хрещення та свідоцтво завершення з відмінним результатом Державної технічної школи у Львові, відділ декоративно-прикладного мистецтва та художньої промисловості (таку назву мала на той час Львівська художньо-промислова школа, а сьогодні це – Львівський державний коледж декоративного та ужиткового мистецтва ім. Івана Труша). А ще – прохання від 25.10.1935 року про призначення стипендії, обумовлене тим, що батько хворий та є художником що мало заробляє, тому не може утримувати сина та допомагати фінансово. Ще є військовий білет, свідоцтво «моральності», прохання від 03.06.2037 року про прийняття його до майстерні професора Тадеуша Прушковського,

прохання від 24.01.1939 року щодо можливості виконати дипломну роботу на тему – фігуративна композиція «Жінки на фоні магазину» (олійний живопис). Відповідно наступний документ від керівника секретаріату, від 22.02.1939 року в якому йдеться про терміни виконання дипломної роботи (3 червня 1939 року), письмової частини іспиту та оплати екзамену – 24 злотих. Доречі, зберігся і оригінал письмової теоретичної частини випускної роботи на тему: «Вплив Візантійського мистецтва на творчість Ель Греко» (Manastyrski).

Серед важливих документів також довідка про те, що В. Манастирський навчався у ВАМ у 1935–1939 роках, отримав диплом з малярства № 110 від 5 червня 1939 року з відмінною оцінкою та мав наступні нагороди: у 1938–1939 академічному році – відзнаку в майстерні «Композиції брил і площин» професора Ю. Чайковського; у 1936–1937 та 1937–1938 роках – перші нагороди у майстерні професора Т. Прушковського. Також збереглися записи щодо оцінок з різних предметів, що вивчалися протягом років навчання (Manastyrski).

Після завершення навчання В. Манастирський повернувся до рідного Львова, де розпочав свою педагогічну діяльність як викладач Львівського художньо-промислового училища у 1939–1948, далі викладач, доцент професор, завідувач кафедри живопису Львівського інституту декоративного і прикладного мистецтва.

Серед студентів-українців ВАМ був і **Іван Кейван** – відомий художник і мистецтвознавець української діаспори, автор відомої праці «Українські мистці поза батьківщиною» (Кейван, 1996). В особовій справі митця зберігається чимало документів. Серед них – життєпис, з якого дізнаємося, що Іван Кейван народився 16 вересня 1907 в селі Карлові (нині Прутівка, Івано-Франківська область – авт.), віросповідання – греко-католицьке (фото 1). Гімназію закінчив у м. Коломиї у 1927 році, де навчався українською мовою. У 1928 році вступив до Академії мистецтв у Кракові на відділ малярства, але з матеріальних причин не навчався. Далі він пише, що у 1929 році захворів на запалення легень та вуха, довго лікувався. У навчальному 1931–1932 році успішно здав вступний іспит до Академії мистецтв у Празі, але також не поїхав на навчання через важке матеріальне становище (Kejwan). До заяви на вступ в Академії та згаданого вище життєпису, І. Кейван подав всі необхідні документи, які також збереглися в його особовій справі – метрику, свідоцтво про завершення гімназії, свідоцтво моральності, військовий білет, довідка про вступ до Академії мистецтв у Празі (Kejwan).

Z Y C I O R Y S.

1. Nazwisko *Kejwan*
2. Imię *Jan*
3. Imiona rodziców *Mikłojaj i Antonina*
4. Zawód głowy rodziny (ojca wzgl. matki) *zawodnika*
5. Wyznanie *wyzn. katol.*
6. Data urodzenia *16 września 1907*
7. Miejsce urodzenia *Żytarów pow. Brzostów woj. stanisławowski*
8. Miejsce stałego zamieszkania *Żytarów*
9. Narodowość *Polska*
10. Język ojczysty *ruski*
11. Przynależność państwowa *polska*
12. Stan cywilny *kawaler*
13. Wykształcenie ogólne *matura gimnazjalna*
14. " specjalne
15. Dotychczasowe studia artystyczne *egzamin wstępny w Żytarowie w roku 1928. i w Pradze (Czechosłowacja) w roku 1931.*
16. Ważniejsze szczegóły życia *Do szkoły powszechnej uczęszczał w Żytarowie, do gimnazjum uczęszczał w Żytarowie w roku 1919 do 1927 i w tym roku zdał egzamin dojrzałości. W Pradze mieszkał w 1928 r. zdał egzamin wstępny na Wydział Malarstwa w Akad. Sztuk Pięknych w Brzostowie. W Pradze 1928. skończył na kierunku malarstwa i rysunku. W Pradze w roku 1931/32 zdał egzamin wstępny na Wydział Malarstwa w Akad. Sztuk Pięknych w Pradze (Czechosłowacja).*

Kejwan Jan

Warszawa, dnia 24. października 1932 r.

Фото 1. Життєпис, написаний власноруч Іваном Кейваном 24 жовтня 1932 року із вступної анкети до ВАМ. Kejwan Jan. Teczka № 454. Zbiór akt studenckich sprzed IX '39 r. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie (доступ та дозвіл на публікацію від 02.11.2023)

Цікавим в інформаційному плані є листування І. Кейвана з секретаріатом Академії, з якого довідуємося що перші два роки від зарахування на студії, у 1932–1933 і 1933–1934 навчальні роки, він до Варшави так і не приїхав, проте надав довідки від лікаря про хворобу легень (Kejwan). Наступний документ – заява про зарахування на навчання до академії на 1934–1935 навчальний рік, до майстерні Мечислава Котарбінського. В цьому році отримав зарахування з наступних предметів – вечірній акт, композиція брил і площин, перспектива, анатомія, креслення, рисунок і живопис (Kejwan).

На офіційній інтернет-сторінці, присвяченій творчості митця (створена за сприяння родини художника в 2011 році – авт.), про навчання у ВАМ написано, що він закінчив студії в червні 1937, а в червні 1939 здав у Варшаві педагогічний іспит у Національному інституті ремесел (Państwowy Instytut Robót Ręcznych – пол.) та

отримав право навчати малярству та історії мистецтва в школах (Кейван). Проте, жодних підтверджуючих документів про отримання диплому ВАМ у справі немає. Навпаки, у реєстраційній книзі «Альбом студентів» на сторінці І. Кейвана зазначено, що «...вироком суду в м. Коломия від дня 15.07.1933 року...був приговорений до 1 року і 6 місяців ув'язнення з позбавленням прав публічних та громадянських, згідно яких автоматично втрачає право на навчання а Академії» (Album IS PAN). На сторінці І. Кейвана про цей арешт зазначно наступне: «Через його членство в Організації Українських Націоналістів (ОУН) і виконання проектів грошей для майбутньої української держави, арештований польською поліцією і звинувачений в «фальшуванні грошей». Провівши три місяці в ув'язненні, став перед судом; лава присяжних у Коломії звільнила його від кари. Проекти грошей, позначені стилем українського барока, сконфісковані» (Кейван). Виходячи з наявних у справі архівних документів стає очевидним, що диплому ВАМ Іван Кейван не отримував, а тільки начався один рік. Подана у багатьох публікаціях як і на офіційній інтернет-сторінці митця інформація про його навчання у Краківській та отримання диплому Варшавської академії мистецтв у 1937 році є хибною (Кейван).

Одним із кращих студентів ВАМ, її випускником та викладачем був **Петро Холодний-молодший**. Відповідно у архіві зберігаються дві його особові справи, як викладача (№ K-RP-16) та як студента (Chłodnyj). У першій з них знаходимо посвідчення працівника Академії у вигляді книжечки з фотокарткою (фото 2), де зазначено, що він народився 22.07.1902 року в Києві, отримав диплом ВАМ у 1934 році, одружений 31.08.1924 року із Наталією Левіцькою та має донечку Леоніду, народжену 02.06.1925 року. Між іншим, саме дружина, відома поетеса, підштовхнула його до вступу до Академії (Антонюк). Також, знаходимо такий цікавий факт з біографії митця часів навчання, що «під час однієї з виставок, які організувала академія, картину Холодного викрали. Такий випадок у навчальному закладі трапився вперше – він засвідчив велику майстерність митця та художню цінність його робіт (Антонюк).

Викладацька діяльність П. Холодного-молодшого підтверджується збереженими в архіві трудовими договорами. У «Трудовому договорі» від 01.09.1938 року зазначається, що він прийнятий на роботу на рік як асистент кафедри малярства в майстерні професора М. Котарбінського з щотижневим педагогічним навантаженням

Фото 2. Сторінка з посвідчення Петра Холодного – викладача Варшавської академії мистецтв. Chłodnyj Piotr. Teczka № K-RP-16. Zbiór akt studenckich sprzed IX '39 r. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie (доступ та дозвіл на публікацію від 02.11.2023)

20 академічних годин (Chłodnyj). Особова справа П. Холодного містить також договори на роботу з 1937–1938 та 1939–1940 навчальних років, на підставі яких можемо стверджувати, що П. Холодний працював на посаді асистента з вересня 1937 по вересень 1939 року. Договір, сформований 1 вересня 1939 року так і залишився без підпису митця, з причини початку Другої світової війни (Chłodnyj). У публікаціях про художника зустрічаємо інформацію, що останній навчальний рік перед війною (1938–1939) він був викладачем малярської техніки й рисунку для скульпторів, але у трудовому договорі цього не зазначено.

У вищезначеній особовій справі зберігається також оригінал тимчасового дипломного посвідчення про завершення навчання в Академії від 30 червня 1934 року за номером 41 зі спеціальності станкового малярства (Chłodnyj). В ній же знаходимо оригінал свідоцтва про шлюб, виданий православною парафією церкви святої Трійці у Варшаві та свідоцтво про хрещення Петра

Холодного (замість метрики), видане Міністерством віросповідань УНР з якого дізнаємося, що П. Холодний був хрещений у православної вірі у церкві Іоанна Златоуста у Києві (Chłodnyj).

Та найцікавішим віднайденим документом, на наш погляд, є власноруч написаний життєпис від 03.11.1937 року, у якому власноруч викладені П. Холодним важливі факти з біографії: «...1918 року закінчив 5 клас реальної гімназії у Києві. У 1919 році з ціллю продовжити навчання виїхав до Німеччини. Але в 1920 році вступив до лав армії УНР, де завершив офіцерську школу, беручи водночас участь у боях з більшовиками». Далі П. Холодний зазначає у своїй автобіографії: «...наприкінці 1920 року у складі армії отамана С. Петлюри, разом з армією Речі Посполитої, пересік кордон із Польською державою. У 1922 році виїжджав до Чехії для завершення навчання у середній школі. У 1923 році здав матуру перед екзаменаційною комісією «курсів матуральних» в Українській академії господарчій в Подєбрдах» (А). Далі читаємо: «В той же час навчався графіки у Чехії, у професора Карела. У 1927 році склав вступний іспит до Варшавської академії мистецтв, яку закінчив з дипломом 1934 року. У 1935 року виїжджав до Італії та Франції на малярські студія» (Chłodnyj).

Цікаво, що у фондах музею Академії, серед інших студентських робіт, дивом зберіглася керамічна ваза, виконана митцем під час навчання (датується 1932–1934 р.). Вона невеликого розміру (19 см висотою), циліндричної форми з розширенням доверху та покрита глазур'ю (Archiwum pras).

Важливою знахідкою також у вищезгаданих фондах музею ВАМ, є збережені студентські роботи на негативах. Відомо, що більшість мистецьких робіт було втрачено під час Другої світової війни, але завдяки збереженим фото цих робіт, архів яких доступний зараз онлайн, маємо уявлення, наприклад, про студентські рисунки оголеної натури Ніла Хасевича, живописну роботу Олексі Шатківського, графіку Я. Кірієнка, логотип авторства П. Андрусіва (Archiwum pras). Цікавий спогад про це залишив П. Мегик – «Академія робила зі стінних мальовил чорно-білі фотографії для своїх архівів, деякі рисунки, проекти композицій чи малярські праці, які вивішували в коридорі, а потім зберігали в колекціях Академії. Під час Другої світової війни, 1939 р., будинок Академії був зруйнований бомбою і все те пропало» (Мегик, 1998: 263). Але як бачимо, пропало не все, хоч і більша частина праць з тих негативів не містять підпису, що унеможливило їх ідентифікацію, проте дає розуміння загального

рівня студентських робіт того часу, навчального процесу.

Не можна оминати і той факт, що міжвоєнний період був часом становлення численних мистецьких об'єднань, засновниками та активними учасниками яких були студенти Академії. Наприклад, навколо малярської майстерні проф. Т. Прушковського виникли: 1923 р. – «Братство св. Лукаша», 1929 р. – «Варшавська школа», 1932 р. – «Масонська ложа». Студенти Ф. Коварського заснували гурток «Призмат» (1933), а студенти проф. В. Скочилися – мистецькі угруповання «Ритм» і «Рит» (Piwocki, 2004).

Українські студенти, у свою чергу, заснували мистецький гурток «Спокій» (1927–1939). Для них важливо було, як і для багатьох українців того часу, підтримувати національну ідею та підкреслювати свою приналежність до української громади, беручи участь у мистецьких об'єднаннях. Внесок гуртківців у розвиток українського мистецтва того часу беззаперечний, адже в досить складних умовах існування, вони популяризували українське мистецтво, були тим осередком, навколо якого гуртувалися молоді українські митці на чужині. Гурток був офіційного зареєстрований тогочасною польською владою та є найяскравішим прикладом польсько-українських мистецьких взаємин у Варшаві в досліджуваній період. Його співзасновниками, фундаторами стали студенти Академії – П. Мегик, В. Побулавець, О. Мариняк, П. Андрусів, Н. Хасевич, В. Васьківський, які складали ядро гуртка. У різні роки членами гуртка «Спокій», окрім вищезгаданих митців, були: М. Букатевич, Б. Борковський, В. Гаврилюк, С. Дричик, Д. Дунаєвський, О. Карпенко, А. Кирилюк, О. Ковалевська, Т. Кузьмович, І. Курах, О. Мариняк, Л. Маслов, Ю. Миць, П. Омельченко, Ю. Пазюк, П. Павлючок, Н. Тищенко, Ю. Трохимчук, П. Холод-

ний-молодший, О. Шатківський, П. Грегорійчук, М. Щербак та інші.

Найбільш ґрунтовно, на сьогодні, діяльність гуртка «Спокій» дослідив професор Роман Яців, видавши чимало статей та книгу про гурток (Яців, 2008), захистивши згадану вище докторську працю (Яців, 2021). Цілком погоджуємось з його думкою, що «...творча спадщина представників культурно-мистецького середовища української еміграції у Варшаві міжвоєнного двадцятиліття є важливою складовою національної культури ХХ ст., що вона відіграла видатну роль у консолідації української діаспори навколо ключових ідей історичної і культурної пам'яті Нації (Яців, 2021: 350).

Висновки. Отже, у межах даної статті, завдяки опрацюванню збірки студентських особових справ з архіву ВАМ, вдалося верифікувати цілий ряд біографічних відомостей про відомих українських митців, коротко проаналізувати архівні документи з особових справ деяких українських студентів, а також максимально повно подати в укладеному «Списку» імена тих українських студентів, навчання яких в Академії вдалося підтвердити документально. Розуміємо, що цей «Список» не є вичерпним, адже частина особових справ можливо не збереглися. На часі – публікація виявлених архівних документів з особових справ інших українських митців, а також висвітлення їх участі у художньому житті тогочасної Варшави.

Вищезгадані документи та матеріали, оприлюднені у рамках статті, дозволять майбутнім дослідникам творчості українських митців – студентів ВАМ, уточнити, доповнити та конкретизувати деякі факти з їх життя, можуть стати фактологічним підґрунтям для подальших наукових розвідок, прислужитися як вузькому колу фахівців-мистецтвознавців, культурологів чи істориків, так і широкому загалу зацікавлених читачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Н. Петро Холодний-молодший: славетний син славетного батька. 2023. URL: <https://uain.press/blogs/hudozhnyk-petro-holodnyj-molodshyj-slavetnyj-syn-slavetnogo-batka-1301000>
2. Берчак І. Українці у Варшаві міжвоєнного періоду. 2021. URL: <https://naszwybir.pl/ukrayintsi-u-varshavi-mizhvoeyennogo-periodu/>
3. Гніздоський Я. Спогади про Варшавську академію мистецтв 1938–1939. Матеріали до життя студентів українців у високих школах Варшави між двома світовими війнами. Рочестер, Нью-Йорк. 1999. С. 104–105.
4. Кейван Іван. Хронологія. URL: <http://www.ivankeywan.com/ua/timeline>
5. Кейван І. Українські митці поза батьківщиною. Едмонт, 1996. 227 с.
6. Мегик П. Дві зустрічі у Варшаві: спогад про зустріч із М. Бойчуком. Мистецтво української діаспори. Повернуті імена. К.: Тріумф, 1998. Випуск 1. С. 261–264.
7. Портнов А. В. Наука у вигнанні. Наукова і освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919–1939). Харків: ХІФТ, 2008. 256 с.
8. Стельмащук Г. Українські митці в світі. Матеріали до історії українського мистецтва ХХ століття. Львів: Апріорі, 2013. 520 с.

9. Томків Б. Матеріали до життя студентів українців у високих школах Варшави між двома світовими війнами. Рочестер, Нью-Йорк, 1999. 130 с.
10. Яців Р. Культурно-мистецьке середовище української еміграції у Варшаві (1919–1939): історія, інституції, ідеологія діяльності, творча спадщина. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальностями 07.00.01 – історія України, 07.00.05 – етнологія. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Інститут народознавства НАН України. Львів, 2021. 450 с.
11. Яців Р. Олекса Шатківський та Український мистецький гурток «Спокій»: Матеріали до історії українського мистецтва 1920–1930-х років. Львів: Растр-7, 2008. 68 с.: іл.
12. Яців Р. Петро Андрусів (1906–1981). Мистецька спадщина, публікації, архівні та довідкові матеріали. Львів: Априорі, 2023. 552 с.
13. Album słuchaczy wolnych Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. 1921–1939.
14. Album studentów zwyczajnych Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Zbory specjalne archiwum Instytutu Sztuki PAN. № inw. 81.
15. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Teczki 1-1813. Zbiór akt studenckich sprzed IX '39 r.
16. Archiwum prac studenckich sprzed 1939. URL: https://muzeum.asp.waw.pl/collective/pawtucket/index.php/archiwum/Show/displaySet/set_id/10
17. Chasiewicz Nił. Rysunek jako czynnik edukacyjny. Teczka 60. Zbiór akt studenckich sprzed IX '39 r. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.
18. Chłodnyj Piotr. Teczka №K-RP-16. Zbiór akt studenckich sprzed IX '39 r. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.
19. Gregorijczuk Piotr. Co mi interesuje w sztuce. Teczka 262. Zbiór akt studenckich sprzed IX '39 r. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.
20. Kejwan Jan. Teczka №454. Zbiór akt studenckich sprzed IX '39 r. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.
21. Manastyrski Witold. Teczka №816. Zbiór akt studenckich sprzed IX '39 r. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.
22. Paszyn Michał. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Paszyn
23. Piwocki K. Historia Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, 1904–1964. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965, 240 s.
24. Piwocki K. Historia Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, 1904–1964. Wydanie drugie. Warszawa, 2004. 263 s.
25. Szkoła Sztuk Pięknych w Warszawie. 1925–1933. Sygn.302/680/0. Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. URL: https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/web/archiwum-polskiej-akademii-nauk-w-warszawie/zespolny?p_p_id=ZespolyWeb_INSTANCE_zEpUTaJhvA5o&p_p_lifecycle=0&_ZespolyWeb_INSTANCE_zEpUTaJhvA5o_mvcPath=%2Fzespoly.jsp
26. Sztuka wszędzie: Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie 1904–1944: Katalog. Warszawa: Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, 2012. 488 s.: il.
27. Waśkowski Wacław. Teczka № 1626b. Zbiór akt studenckich sprzed IX '39 r. Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

REFERENCES

1. Antoniuk N. Petro Kholodnyi-molodshyi: slavetnyi syn slavetnoho batka. 2023. [Petro Kholodnyi junior: the famous son of a famous father] URL: <https://uain.press/blogs/hudozhnyk-petro-holodnyj-molodshyj-slavetnyj-syn-slavetnoho-batka-1301000> [in Ukrainian]
2. Berchak I. Ukrainci u Varshavi mizhvoiennoho periodu. 2021. [Ukrainians in Warsaw in the interwar period] URL: <https://naszwybir.pl/ukrayintsi-u-varshavi-mizhvoyennogo-periodu/> [in Ukrainian]
3. Hnizdovskiy Ya. Spohady pro Varshavsku akademiiu mystetstv 1938–1939. Materialy do zhyttia studentiv ukrayintiv u vysokykh shkolakh Varshavy mizh dvoma svitovymy viinamy. [Memories of the Warsaw Academy of Arts 1938–1939. Materials for the life of Ukrainian students in high schools in Warsaw between the two world wars]. Rochester, Niu-York. 1999. C. 104–105 [in Ukrainian]
4. Keivan Ivan. Khronolohiia. [Chronology] URL: <http://www.ivankeywan.com/ua/timeline> [in Ukrainian]
5. Keivan I. Ukrainski mysttsi poza batkivshchynoiu. [Ukrainian artists outside their homeland]. Edmonton. 1996. 227 s. [in Ukrainian]
6. Mehyk P. Dvi zustrichi u Varshavi: spohad pro zustrich iz M. Boichukom. Mystetstvo ukrainskoi diaspory. Povernuti imena. [Two Meetings in Warsaw: Memories of a Meeting with M. Boichuk. The art of the Ukrainian diaspora. Returned names]. K.: Triumf, 1998. Vypusk 1. S. 261–264. [in Ukrainian]
7. Portnov A. V. Nauka u vyhnanni. Naukova i osvithnia diialnist ukrainskoi emihratsii v mizhvoienii Polshchi (1919–1939). [Science in exile. Scientific and Educational Activities of the Ukrainian Emigration in Interwar Poland (1919–1939)] Kharkiv: KhIFT, 2008. 256 s. [in Ukrainian]
8. Stelmashchuk H. Ukrainski myttsi v sviiti. Materialy do istorii ukrainskoho mystetstva XX stolittia. [Ukrainian artists in the world. Materials for the history of Ukrainian art of the twentieth century] Lviv: Apriori. 2013. 520 s. [in Ukrainian]
9. Tomkiv B. Materialy do zhyttia studentiv ukrayintiv u vysokykh shkolakh Varshavy mizh dvoma svitovymy viinamy. [Materials for the life of Ukrainian students in high schools in Warsaw between the two world wars.] Rochester, Niu-York. 1999. 130 s. [in Ukrainian]

10. Iatsiv R. Kulturno-mystetske seredovyshe ukrainskoї emihratsii u Varshavi (1919–1939): istoriia, instytutsii, ideolohiia diialnosti, tvorcha spadshchyna. Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia doktora istorychnykh nauk za spetsialnostiamy 07.00.01 – istoriia Ukraїny, 07.00.05 – etnolohiia. [The cultural and artistic environment of the Ukrainian emigration in Warsaw (1919–1939): history, institutions, ideology of activity, creative heritage. Dissertation for the degree of Doctor of Historical Sciences in the specialities 07.00.01 – History of Ukraine, 07.00.05 – Ethnology]. Lviv: Instytut ukrainskoho navstava im. I.Krypiakevycha, Instytut narodoznavstva NAN Ukraїny. Lviv, 2021. 450 s. [in Ukrainian]
11. Iatsiv R. Oleksa Shatkivskyi ta Ukrainyski mystetskyi hurtok «Spokii»: Materialy do istorii ukrainskoho mystetstva 1920–1930-kyh rokiv. [Oleksa Shatkivsky and the Ukrainian Art Circle “Serenity”: Materials for the History of Ukrainian Art of the 1920s and 1930s.] Lviv: Rastr-7, 2008. 68 s. [in Ukrainian]
12. Iatsiv R. Petro Andrusiv (1906–1981). Mystetska spadshchyna, publikatsii, arkhivni ta dovidkovi materialy. [Oleksa Shatkivsky and the Ukrainian Art Circle “Serenity”: Materials for the History of Ukrainian Art of the 1920s and 1930s. Lviv: Apriori, 2023. 552 s. [in Ukrainian]
13. Album sluchaczy wolnych Akademii Sztuk Piękných w Warszawie. Archiwum Akademii Sztuk Piękných w Warszawie [Album of free students of the Academy of Fine Arts in Warsaw. Archive of the Academy of Fine Arts in Warsaw.] 1921–1939. [in Polish]
14. Album studentów zwyczajnych Akademii Sztuk Piękných w Warszawie. Zbory specjalne archiwum Instytutu Sztuki PAN [Album of ordinary students of the Academy of Fine Arts in Warsaw. Special Collections from the Archives of the Institute of Art PAN.] № inw. 81. [in Polish]
15. Archiwum Akademii Sztuk Piękných w Warszawie. Zbiór akt studenckich sprzed IX ‘39 r. Teczki 1-1813. [Archive of the Academy of Fine Arts in Warsaw. Collection of student files from before September ‘39. Folders 1–1813]. [in Polish]
16. Archiwum prac studenckich sprzed 1939. [Collection of student files from before 1939]. URL: https://muzeum.asp.waw.pl/collective/pawtucket/index.php/archiwum/Show/displaySet/set_id/10 [in Polish]
17. Chasiewicz Nil. Rysunek jako czynnik edukacyjny. [Drawing as an educational factor.] Teczka 60. Zbiór akt studenckich sprzed IX ‘39 r. Archiwum Akademii Sztuk Piękných w Warszawie. [in Polish]
18. Chłodnyj Piotr. Teczka № K-RP-16. [Portfolio № K-RP-16.] Zbiór akt studenckich sprzed IX ‘39 r. Archiwum Akademii Sztuk Piękných w Warszawie. [in Polish]
19. Gregorijczuk Piotr. Co mi interesuje w sztuce. [What interests me in art.] Teczka 262. Zbiór akt studenckich sprzed IX ‘39 r. Archiwum Akademii Sztuk Piękných w Warszawie. [in Polish]
20. Kejwan Jan. Teczka № 454. [Portfolio № 454]. Zbiór akt studenckich sprzed IX ‘39 r. Archiwum Akademii Sztuk Piękných w Warszawie. [in Polish]
21. Manastyrski Witold. Teczka № 816. [Portfolio № 816]. Zbiór akt studenckich sprzed IX ‘39 r. Archiwum Akademii Sztuk Piękných w Warszawie. [in Polish]
22. Paszyn Michał. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Paszyn
23. Piwocki K. Historia Akademii Sztuk Piękných w Warszawie, 1904–1964. [History of the Academy of Fine Arts in Warsaw, 1904–1964.] Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965, 240 s. [in Polish]
24. Piwocki K. Historia Akademii Sztuk Piękných w Warszawie, 1904–1964. Wydanie drugie. [History of the Academy of Fine Arts in Warsaw, 1904–1964. 2nd ed.] Warszawa, 2004. 263 s. [in Polish]
25. Szkoła Sztuk Piękných w Warszawie. 1925–1933. [School of Fine Arts in Warsaw. 1925–1933.] Sygn.302/680/0. Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. URL: https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/web/archiwum-polskiej-akademii-nauk-w-warszawie/zespolyp_p_id=ZespolyWeb_INSTANCE_zEpUTaJhvA5o&p_p_lifecycle=0&_ZespolyWeb_INSTANCE_zEpUTaJhvA5o_mvcPath=%2Fzespoly.jsp [in Polish]
26. Sztuka wszędzie: Akademia Sztuk Piękných w Warszawie 1904–1944. Katalog. [Art Everywhere: Academy of Fine Arts in Warsaw 1904–1944. Catalogue.] Warszawa: Akademia Sztuk Piękných w Warszawie, 2012. 488 s. [in Polish]
27. Waskowski Waclaw. Teczka № 1626b. [Portfolio № 1626b]. Zbiór akt studenckich sprzed IX ‘39 r. Archiwum Akademii Sztuk Piękných w Warszawie. [in Polish]

ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Фото 1. Життєпис, написаний власноруч Іваном Кейваном 24 жовтня 1932 року. Зі вступної анкети до Варшавської академії мистецтв. (Kejwan)
- Фото 2. Сторінка з посвідчення Петра Холодного – викладача Варшавської академії мистецтв. (Chłodnyj)